

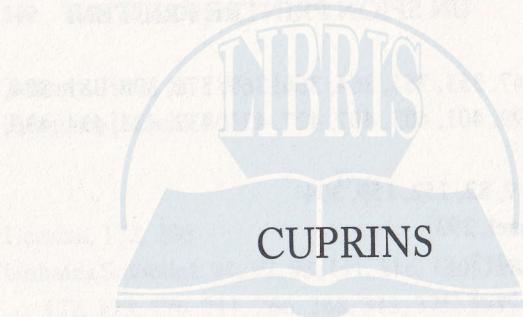
BEN MACINTYRE

UN SPION PRINTRE PRIETENI

KIM PHILBY ȘI MAREA TRĂDARE

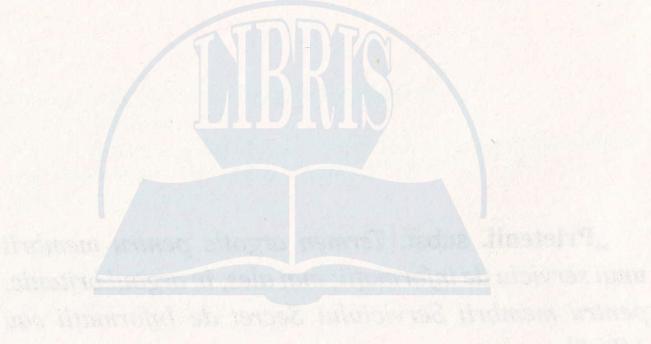

editura rao

Prefață	11
Introducere	13
1. Spionul ucenic.....	15
2. Secția a V-a	37
3. „Otto“ și „Sonny“	60
4. Vai, vai, iubito, sunt spion!	84
5. Trei spioni tineri.....	107
6. Dezertorul german	123
7. Dezertorul sovietic	139
8. Stele în ascensiune	162
9. Mări furtunoase.....	188
10. Odiseea lui „Homer“	213
11. „Peach“.....	236
12. „Baronii haiduci“	259
13. Al Treilea Om.....	281
14. Omul nostru din Beirut	306

15. „Vulpea care nu a mai plecat“	323
16. Un ofițer promițător	340
17. Mă gândeam eu că o să fi tu.....	357
18. La ceai	373
19. Disparația.....	390
20. Trei spioni vârstașnici.....	411
Postfață de John le Carré.....	426
Note.....	443
Bibliografie	515
Mulțumiri	521
Index	524

PREFATĂ

S-au scris foarte multe despre Kim Philby, inclusiv în opera neprețuită și deschizătoare de drumuri a unor scriitori precum Patrick Seale, Phillip Knightley, Tom Bower, Anthony Cave Brown și Genrikh Borovik. Însă Philby rămâne pentru mulți cititori enigmatic, la fel ca Războiul Rece, la care se face deseori trimitere, dar care este foarte puțin înțeles. În plus, în ultimii ani au apărut o serie de materiale secretizate până acum, precum și istorii autorizate ale organizațiilor MI5 și MI6, care au pus conflictul respectiv și rolul jucat de Philby într-o lumină nouă.

Aceasta nu reprezintă o nouă biografie a lui Kim Philby. E, mai degrabă, o încercare de a descrie un anumit tip de prietenie care a jucat un rol important în istorie, prezentat sub formă de narătivă. Este vorba mai puțin despre politică, ideologii și spirit de răspundere și mai mult despre personalitate, caracter și o relație tipic britanică, neexplorată până acum. Dat fiind că dosarele MI6, CIA și KGB rămân secrete, multe dintre materialele-sursă sunt dovezi indirekte, aduse de terți, deseori exprimate retrospectiv. Spionii au un talent deosebit de a-și aminti trecutul în mod eronat,

iar protagoniștii din această poveste sunt cu toții vinovați, într-o anumită măsură, de distorsionarea propriilor amintiri. Multe dintre „datele“ din cazul lui Philby fac încă subiectul unor dispute aprinse, iar teoriile, conspirative și nu numai, abundă. Câteva dintre problemele cele mai controversate sunt prezentate în notele din final. Multe lucruri scrise despre Philby derivă din amintiri sau speculații, fără să fie bazate pe documente; unele sunt nuanțate de propagandă, altele sunt, pur și simplu, ficțiune. Câtă vreme dosarele oficiale nu vor fi prezentate în întregime, evenimentele descrise vor rămâne mereu învăluite în mister. Pentru istoricul povestitor, acest lucru creează provocări deosebite. Fiind prezentate prin relatări contradictorii, puncte de vedere diferite și amintiri divergente, am fost nevoit să judec singur credibilitatea diverselor surse și să aleg dintre numeroasele dovezi pe cele care ar putea să se apropie cel mai mult de realitate. Unii nu vor fi, cu siguranță, de acord cu opțiunile mele. Nu este o știință exactă: dar ceea ce urmează e o poveste pe atât de apropiată de adevăr pe cât am putut eu s-o scriu.

Cartea nu se dorește a fi un ultim cuvânt despre Kim Philby. De fapt, încearcă să spună povestea într-un alt fel, prin prisma prieteniei personale și poate chiar să ducă la o nouă înțelegere a celui mai remarcabil spion al timpurilor moderne.

INTRODUCERE

Beirut, ianuarie 1963

Doi spioni de vîrstă mijlocie stau într-un apartament din Cartierul Creștin, sorbind ceai și mințindu-se politicos unul pe celălalt pe măsură ce se apropie înserarea. Sunt englezi; atât de englezi, încât obiceiul de-a fi politicoși, care-i leagă și-i desparte totodată, rămâne de nezdruncinat. Zgomotele străzii pătrund până la ei prin fereastra deschisă, claxoanele și copitele cailor amestecându-se cu clinchetul porțelanului și cu vocile șoptite. Un microfon, ascuns sub canapea, înregistrează con vorbirea și o transmite printr-un fir, tras printr-o gaură micuță în lambriu, către camera alăturată, unde un al treilea bărbat stă aplecat peste un magnetofon, chinindu-se să distingă vorbele în căștile de bachelită.

Cei doi sunt vecni prieteni. Se cunosc de aproape treizeci de ani. Dar acum sunt cei mai aprigi dușmani, combatanți în taberele opuse ale unui conflict brutal.

Kim Philby și Nicholas Elliott au învățat împreună meseria de spion în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. La sfârșitul războiului, au avansat tot împreună în rândurile serviciilor secrete britanice, împărțind orice

secret. Apartineau acelorași cluburi, beau în aceleași baruri, purtau aceleași haine bine croite și erau însuși cu femei din propriul „trib“. Însă, în tot acel timp, Philby a păstrat un secret pe care nu l-a împărtășit niciodată: lucra ca spion acoperit pentru Moscova, preluând tot ceea ce spunea Elliott și transmițând informațiile șefilor spionajului sovietic.

Elliott a venit la Beirut ca să obțină o mărturisire. A instalat microfoane în apartament și observatori la uși și pe stradă. Dorește să știe câți oameni au murit din cauza faptului că Philby i-a trădat prietenia. Vrea să afle când a început să-și bată joc de el. Trebuie să știe adevărul sau măcar o parte din el. Și după ce află, Philby poate să fugă la Moscova, sau să revină în Marea Britanie, sau să o ia de la capăt ca agent triplu, sau să bea până crapă într-un bar din Beirut. Elliott își spune că pentru el nu are nicio importanță.

Philby cunoaște jocul, pentru că-l joacă în chip strălucit de trei decenii. Dar nu știe cât de multe cunoaște Elliott. Poate că prietenia îl va salva, aşa cum l-a mai salvat și cu altă ocazie. Amândoi spun câteva adevăruri amestecate cu scorneli și mint cu puterea convingerii cinstite. Strat peste strat, înainte și înapoi.

Pe măsură ce se lasă seara, ciudatul duel mortal continuă între cei doi bărbați legați prin clasă, club și educație, dar despărțiti de ideologie; doi oameni cu gusturi și educație aproape identice, dar cu loialități contradictorii; cei mai intimi dușmani. Pentru cine trage cu urechea, discuția lor pare extrem de politicoasă, un ritual englezesc străvechi într-o țară străină; de fapt, este o luptă necrujătoare, cu pumnii goi, spasmele morții unei prietenii însângerate.

1

SPIONUL UCENIC

Nicholas Elliott se afla la hipodromul din Ascot, urmărindu-și favoritul, pe Quashed, zburând spre linia de sosire la scorul de 7-2, și, dintr-o dată, spre uimirea lui, s-a trezit spion. Se întâmpla pe 15 iunie 1939, cu trei luni înainte de începerea celei mai înverșunate conflagrații din istorie. Avea douăzeci și doi de ani.

S-a întâmplat la un pahar de şampanie. Tatăl lui John Nicholas Rede Elliott, Sir Claude Aurelius Elliott, OIB*, era rector la Eton, cea mai mare universitate particulară din Anglia, un alpinist recunoscut și un stâlp al nomenclaturii britanice. Sir Claude îi cunoștea pe toți cei care erau cineva, și nu cunoștea nicio persoană care să nu fi avut însemnatate, iar printre acești numeroși oameni importanți se afla și Sir Robert Vansittart, consilier diplomatic șef al guvernului Majestății Sale, care avea legături strânse cu Serviciul Secret de Informații (SIS), cunoscut și ca MI6, agenție care răspundea

* Ofițer al Ordinului Imperiului Britanic, ordin cavaleresc al Regatului Unit (n.tr.)

de obținerea de informații din străinătate. Nicholas Elliott a aranjat totul ca să-l întâlnească pe „Van“ la Ascot și, la un pahar, i-a spus că se gândeau să se alăture serviciilor de informații.

Sir Robert Vansittart a zâmbit și i-a spus:

– Sunt mulțumit că mi-ai cerut ceva atât de ușor.¹

„Așadar, scria Elliott după mulți ani, asta a fost tot.“²

Rețeaua de recrutare a „Respectabililor“, foștii colegi din școlile exclusiviste, funcționase perfect.

Nicholas Elliott nu părea să fie spion. Rezultatele academice nu ieșeau în evidență. Cunoștea puține lucruri despre politica internațională, cu atât mai puține despre jocul periculos și subtil făcut de MI6 înainte de război. Într-adevăr, nu știa nimic despre spionaj, dar credea că sună interesant, important și exclusivist. Elliott avea încredere în propriile forțe așa cum numai un absolvent de la Eton și Cambridge, bine-crescut, bogat și cu relațiile sociale potrivite putea să aibă. Era născut să conducă (deși nu și-ar fi exprimat față de alții părerea despre sine cu atâta lipsă de delicatețe), iar apartenența la cel mai selectiv club din Anglia părea cea mai bună ocazie să înceapă.

Familia Elliott era coloana vertebrală a imperiului; furnizase de generații întregi ofițeri de armată, clerici importanți, avocați și administratori coloniali, care se asiguraseră că Marea Britanie continua să stăpânească valurile și o mare parte din globul pământesc. Unul din bunicii lui Elliott fusese locotenent și guvernator al Bengalului; celălalt ocupase funcții înalte în justiție. Ca multe familii englezesti puternice,

familia Elliott era recunoscută pentru excentricitate. Fratele bunicului lui Nicholas, Edgar, a făcut un pariul celebru cu un alt ofițer din armata indiană că putea să fumeze o țigară de foi înaltă cât el în fiecare zi timp de trei luni, aşa că a fumat până a murit, după numai două luni. Despre sora bunicului său, Blanche, se spunea că fusese „trădată în dragoste“³ la douăzeci și șase de ani, prin urmare a căzut la pat, unde a rămas în următorii cincizeci de ani. După ferma convingere a mătușii Nancy, catolicii nu aveau dreptul să aibă animale de companie pentru că nu credeau că acestea aveau suflete. Familia dovedea și o fascinație profundă, dar deseori fatală, pentru alpinism. Unchiul lui Nicholas, reverendul Julius Elliott, a căzut de pe Vârful Matterhorn în 1869, la puțin timp după ce-l întâlnise pe Gustave Flaubert, care l-a declarat „întruchiparea unui gentleman englez“⁴. Excentricitatea este una din trăsăturile englezesti care, la prima vedere, pare o slăbiciune, dar care ascunde o putere tainică: individualism deghizat în ciudătenie.

Cel mai impresionant personaj din copilăria lui Nicholas a fost tatăl său, Claude, un om cu principii victoriene de neclintit și cu prejudecăți feroce. Acesta detesta muzica, fiindcă-i provoca indigestie, disprețuia toate formele de încălzire ca fiind „decadente“⁵ și credea că „atunci când ai de-a face cu străini, cel mai bun lucru este să îți piți la ei în engleză“⁶. Înainte de a deveni rector la Eton, Claude Elliott predase istoria la Universitatea Cambridge, în ciuda unei neîncrederi înverșunate față de profesori și a aversiunii față de conversațiile intelectuale. Dar vacanțele lungi de la universitate îi lăsau la dispoziție destul timp pentru alpinism. Poate că ar fi devenit cel mai cunoscut alpinist al generației